

Meer werk, meer zekerheid

Het Nederlandse stelsel van sociale zekerheid mag gezien worden. De samenleving verschaft hen die daar niet zelf voor kunnen zorgen één van de hoogste inkomensvoorzieningen ter wereld. Maar er moeten niet te veel mensen een beroep op de sociale zekerheid hoeven te doen en dat beroep moet niet langer duren dan strikt noodzakelijk. Redenen daarvoor zijn ten eerste het gevaar dat mensen in de sociale zekerheid gevangen raken, ten tweede dat een overmatig beroep de collectieve solidariteit in gevaar brengt en ten derde dat een te omvangrijk stelsel de draagkracht van de economie te boven gaat¹. Alleen als het beroep op de sociale zekerheid beperkt blijft, is het mogelijk om ook in de toekomst een redelijke inkomensvoorziening te kunnen bieden.

Met de omvang van het beroep op de sociale zekerheid slaat Nederland een veel minder goed figuur. Het aantal mensen met een uitkering is zo groot dat de deelname aan betaalde arbeid wordt belemmerd en het maatschappelijke en financiële draagvlak in gevaar wordt gebracht. De arbeidsongeschiktheids- en ziekteverzuimmaatregelen die de regering heeft aangekondigd, moeten daarom het aantal uitkeringsjaren in 1994 met 120.000 verminderen, aldus de *Nota sociale zekerheid 1992*. De afkalving van het draagvlak voor de sociale zekerheid is hiermee echter nog niet tot staan gebracht. De *Nota sociale zekerheid* voorziet zelfs een forse toename van het aantal uitkeringsgerechtigden. Door de vergrijzing stijgt het aantal AOW-ers en het aantal ouderen die een groot risico lopen arbeidsongeschikt of werkloos te worden. Het aantal uitkeringsgerechtigden dreigt hierdoor boven het aantal werkenden uit te stijgen.

De steeds ongunstigere verhouding tussen werkenden en niet-werkenden heeft de discussie over fundamentele wijzigingen van het stelsel van sociale zekerheid weer aangewakkerd. Pleidooien voor het versterken van de rol van het marktmechanisme springen daarbij het meest in het oog. Door privatisering van sociale verzekeringen en mensen zelf de keuze te laten zich te verzekeren tegen bijvoorbeeld arbeidsongeschiktheid wordt het kostenbewustzijn vergroot en wordt de concurrentie tussen verzekeraars bevorderd. Betere keuringsprocedures, lagere uitvoeringskosten en meer inspanning om mensen in het arbeidsproces te reintegreren zullen hiervan het gevolg zijn².

In een zogenaamd 'ministelsel sociale zekerheid' wordt deze gedachte toegepast. De overheid geeft een (minimale) inkomensgarantie die alle vormen van inkomstenderving dekt. Deze basisvoorziening kan een ieder naar keuze aanvullen met particuliere verzekeringen (zoals nu al het geval is met de AOW en aanvullende pensioenen). Zodoende kan rekening worden gehouden met individuele voorkeuren, is er minder sprake van paternalisme en afhankelijkheid van politieke voorkeuren en wordt het stelsel minder ingewikkeld.

Of privatisering en basisvoorziening tot versterking van het draagvlak zullen leiden, is echter de vraag. Ten eerste is de mogelijke werkingssfeer van particuliere verzekeringen beperkt. Privatisering van ar-

beidsongeschiktheidsverzekeringen kan voor dit gedeelte van de inactieven wellicht tot versterking van de financiële prikkels leiden, maar voor andere regelingen, met name werkloosheid, is particulier verzekeren niet mogelijk. Ten tweede is het Nederlandse systeem, door de stelselherziening sociale zekerheid in 1986, de verlaging van de uitkeringspercentages en de huidige WAO/ZW-maatregelen, al langzamerhand naar een dergelijk ministelsel getendeerd. Om een redelijke inkomensvoorziening te handhaven is een verdere verlaging van de basisuitkering nauwelijks mogelijk. De kortingen hebben ook geen aantoonbare vermindering van de instroom of vergroting van de uitstroom opgeleverd. Ten derde levert privatisering het gevaar op dat de solidariteit tussen werkenden en niet-werkenden en het element van inkomensherverdeling worden aangetast. Premies worden dan alleen nog betaald om zich zelf te verzekeren van inkomen en niet om anderen van een inkomen te voorzien.

Gezien deze bezwaren moet aan het effect van een ingrijpende stelselherziening worden getwijfeld. Het is moeilijk een systeem van sociale zekerheid te construeren dat elementen in zich draagt die het beroep beperken en ook de solidariteit handhaaft. Dat wil niet zeggen dat er binnen het systeem geen verbeteringen mogelijk en noodzakelijk zijn. Versterking en vereenvoudiging van de uitvoeringsorganisatie, het verminderen van het aantal loketten, het objectiveren van toelatingscriteria en een vorm van individualisering die de arbeidsparticipatie bevordert, zijn daar voorbeelden van.

Veel belangrijker dan deze aanpassingen zijn echter maatregelen die door vergroting van het aantal werkenden het maatschappelijke en financiële draagvlak versterken en er voor zorgen dat mensen niet in de sociale zekerheid gevangen blijven. Niet zozeer de aanpassing van het stelsel kan hieraan een bijdrage leveren, maar vooral een vermindering van de omvang. Een lagere premiedruk vermindert de marginale wig waardoor de prikkel om te gaan werken groter wordt. Een sluitende aanpak van werkloosheid, zoals met de Jeugdwerkgarantiewet wordt beoogd, vormt een tweede element. Hiermee kan vooral worden voorkomen dat mensen in de sociale zekerheid instromen. Scholing en werkervaring moeten meer dan nu kunnen bijdragen aan reïntegratie. Verhoging van de arbeidsparticipatie van vrouwen, door het scheppen van betere voorwaarden in sociale-zekerheids- en fiscale regelingen en kinderopvang zijn eveneens noodzakelijk voor het creëren van een breder draagvlak. Ten slotte zal gezien de vergrijzing het aan het werk houden van ouderen meer aandacht moeten krijgen. Het zijn vooral deze maatregelen die kunnen zorgen dat de sociale zekerheid ook in de toekomst gezien mag blijven worden.

D.E. Ernste

1. *Miljoenennota 1992*, blz. 20-21.

2. J.Th. van Iperen, WAO-aanpak vergt stelselwijziging, *ESB*, 9 oktober 1991, blz. 1004-1008.